

Substituír e non inventar

XABIER ALCALÁ

Facultades de Informática e de Ciencias da Comunicación

Universidade da Coruña

PREÁMBULO

Notas dunha conferencia. A conferencia ten lugar en Galicia. O idioma: castelán ben imitado. Quen fala é galego, titulado superior universitario. O tema, o que vai centrar esta disertación: asuntos da telemática. Quen o escoita, farto de hibrideces, toma nota:

Sozguar («software» precisa de boca inglesa para pronunciarse)

Jarguar (o mesmo con «hardware»)

Seidin (debe ser «shading»)

Jaquin («hacking»)

Laborserbis («labor service»)

Datamainin («data mining»)

Datagüerjaus («data warehouse»)

Baj («bug»)

Guolet («wallet»)

Valiuaded nezgour («value added network»)

Fairguol («firewall»)

Aitimanayer (IT manager)

Taimtumarque (time-to-market)

Consumo de ancho de banda (¡asneira atroz! Suspenso en redes)

Balanceo de carga (imaxinade unha carga a «balancear»)

Teznologías (técnicas)

Replicaciones onlain

Reportar (informar)

Mobilain («Moviline»: Telefónica fai patria)

Mobistar («Movistar»: Idem)

RDSI (ISDN) salvada do naufraxio, se cadra por Telefónica

Chatear (tomar chatos)

1. O INGLÉS ESMAGADOR

Sorprende a preocupación españoira pola inmersión lingüística periférica (en Cataluña, claro, non en Galicia) fronte ao afogo en pseudoinglés, como se as linguas sen estado tivesen capacidade de agredir a do Estado

O inglés non é unha lingua franca; é a lingua que todo impregna. Laura Esquivel dicía hai pouco que estaba a escribir un «triler» (*thriller*) que é unha «novela multimedia». O inglés non só é a lingua natural de moita xente, é un idioma de dominación a través das técnicas de que depende a nosa civilización.

Polo 1895, Otto von Bismark era entrevistado para un xornal inglés e declaraba que «o feito social máis importante do momento é que o inglés sexa a lingua oficial dos Estados Unidos de América». O vello estadista detectara a importancia do fenómeno, baseado no *American ingenuity* (que alguén, moi nacionalista español, traduciu por «la ingenuidad americana»). Os ianquis son enxeñosos, emprendedores, adoradores de quen triunfa polo enxeño.

O patético para Bismarck é que –como el sabía– a incipiente democracia americana aceptara en 1776 que, só por un voto, o alemán non fose o idioma oficial dos Estados Unidos.

O inglés representa a maldición dunha lingua imposible, non rendible: as bocas dos anglofalantes atéganse de vogais, e a lingua escrita padece dunha mestura de pexas etimolóxicas combinadas con caprichos ortográficos...

Con todo, as linguas francas sempre foron necesarias. Unhas impuxéronse por razóns imperiais (do latín ao francés pasando polo quechua) e outras por razóns relixiosas (véxase na Idade Moderna o caso das *linguas generales* de predicación da Hispanoamérica).

É bo coñecer as linguas francas pero ruín renderse a elas. Como antídoto á necesidade ridícula de imitar falas alleas, é recomendable ler a Eça en *A correspondência de Fradique Mendes*. Nela lémbra-nos cal é a verdadeira patria do home, a súa lingua materna, e incítanos a falar «orgulhosamente mal» as linguas dos outros (cando el dominaba o castelán, o francés e o inglés. O francés a punto de sospeita: a de que escribíase en francés e se autotraducise ao portugués).

En resumo, cómpre facer unha imitación decente dos idiomas non propios e usalos para «introduzir pérolas no próprio» segundo recomendaba Rodrigues Lapa.

2. A SUBMISIÓN DOS LATINOS

Parece penoso o espírito de colonizados que mostran os latinos, pola súa incapacidade para inventaren ou, mellor dito, para manteren o necesario ritmo de invención, en competencia cos anglosaxóns (ou, claramente, os ianquis).

Nin sequera son capaces de faceren traducións axeitadas. Poucas veces triúnfan ideas xurdidas en versión latina, como o caso francés de *ordinateur*, recollido en España

como ordenador (correctamente, pois todos os ordenadores son computadores pero non todos os computadores son ordenadores). Francia representa o abandeiramento contra a anglosaxonización tecnolóxica, aínda que tamén conte con fracasos notorios.

Hai un caso principal de como os latinos se renden ao poderío anglosaxón: é o termo «multimedia», que nos chega do latín a través do inglés culto. O nivel de descoñecemento da propia lingua dá como resultado «*la multimedia*» en castelán e – aínda peor, por imitación da pronuncia inglesa – «*a multimídia*» no portugués do Brasil

Os gregos de hoxe din *polymessa*, como nós deberíamos dicir «multimedios» segundo as regras dos nosos romances occidentais.

3. A BABEL DAS SUBLINGUAS: O CASO DAS TIC

O maior valor da palabra é a suxestión. Daquela enténdese ben como quen pense en inglés vaia usar intuitivamente, por exemplo:

- *bit* como anaco de información,
- *hub* (cubo de roda) como concentrador de rede
- *farm* (granxa, como conxunto produtivo) referido a ordenadores ligados na mesma tarefa...

A dificultade latina para navegar por augas descoñecidas induce ao absurdo nas traducións e velai:

- software propietario (*proprietary* implica exclusividade de marca. O software non é un ente capaz de ser propietario de nada),
- facilidades (*facilities* son, claramente, prestacións),
- suplicante (da documentación da conferencia mencionada: *suplicante es el componente que tiene cada uno de los elementos que acceden a la red, es decir, será la pieza de software que permite la integración del ordenador en la red de una forma autenticada.*)

A crenza cega na bondade de canto veña expresado en inglés (sumum de colonización), conduce a erros que se amplifican nos eidos das romances tales como:

- «ancho de banda» medido en bits por segundo en lugar de hertz (véxase a advertencia dos textos canónicos de Stallings sobre o mal uso de *bandwidth*),
- «banda ancha/larga» e «banda estreita» en lugar de alta ou baixa taxa / velocidade de transmisión dixital,
- «tecnoloxía» en lugar de técnica, tras do mal uso –e abuso– ianqui de *technology*.

A ignorancia da orixe das expresións pode levar a incrustar nas latinas formas inglesas distorsionadas como «software legacy», tradución de *legacy software* (programación / sistema herdado). O espírito da lingua latina fai colocar o *legacy* cualificador tras do substantivo *software*.

Por veces non se dá encaixado en forma latina o termo que se podería traducir e impor. Iso sucede con:

- escáner (de *scanner*, explorador de imaxe),
- escanear (*to scan*: explorar. Na Fundación Rodrigues Lapa da Anadía certa vez houbo unha curiosa discusión sobre se en portugués se debía dicir «escanear» ou «escanerizar»).

Híbridos aínda máis indixeribles aparecen continuamente por preguiza dos usuarios para lembraren o que xa existía ou para empregaren o que se pode dicir con sentidoño:

– customizar	– plugar
– computerizado	– displayar
– enrackable	– logar / logear
– genlockear	– facer log en la grid
– resetear	– email («imeil»)
– renderizar	– encriptar
– clickar	– <i>la</i> database...

Por se iso fose pouco, en España aínda se dá un caso de trampitán técnico que pode tolear os anglopensantes:

- redes trunking, con terminación en *-ing*, que implica xerundio e acción, cando o correcto en inglés sería *trunked networks*, o que implica participio, condición pasiva na *trunk* (troncal) da rede.

Nas peculiaridades e arbitrariedades españolas, nas malas traducións fillas das mentes colonizadas contan casos parecidos ao anterior. Un é moi vello, «ciencia ficción» (*science fiction*: ficción científica); outro agora está de moda no xornalismo (lémbrese a recente guerra do Iraq) e na telemática: «embebido» (*embedded*: incrustado ou embutido). Parece estraño que non se traducise por «encamado».

A pedantaría facilita a aparición das linguaxes de bruxos, cargadas de siglas misteriosas ao xeito de siglas inglesas non convertidas nas correspondentes latinas:

– TCP/IP (PCT/PI)	– ATM (MTA)
– LAN (RAL)	
– VPN (RPV: rede privada virtual. Sábese dun empresario ao que un consultor de traxe escuro lle quixo vender unha destas redes e, como insistía con <i>VPN</i> , o	

comprador potencial díxolle: «Nin VPN nin PNV nin HB... ¿De que díaño me fala vostede?»)

- *B2B* (acrónimo inglés de *business-to-business* que, lido como «be-dous-be», para nós non significa nada)...

Dentro deste apartado están os casos de siglas inglesas para expresións latinas:

- *QoS* (calidade de servizo, que así se di, sen mesturar)
- *VoIP* (voz sobre IP, na que se mantén IP en vez de PI)

Son numerosos os casos en que a linguaxe dos iniciados se vulgariza, e sorprende que mesmo se canonicen. Tal é o que acontece, por exemplo, con PC (*personal computer*) de CD (*compact disk*). A RAE non recomendou «opé» (OP: ordenador personal) ou «decé» (DC: disco compacto) senón que aceptou «cedé» e «pecé»...

Con todo o dito, porén, un dos problemas maiores do derrubamento do sistema de falas latinas non está na indexestión de neoloxismos procedentes do inglés, senón na substitución por formas alleas de termos consolidados en modo propio. Obsérvense os seguintes exemplos:

- chequeo e chequear (revisión e revisar)
- espónsor e esponsorizar (patrocinio e patrocinar)
- estándar (norma), que paga a pena comentar, pois penetrou mesmo na filoloxía. En todo caso habería ser *a* estándar, non *o* estándar e, ademais, o inglés usa *norm* e *to normalize* en paralelo con *standard* e *to standardize*.
- test e testear / testar: proba e probar (testar é facer testamento)
- rack (bastidor)
- switch (conmutador)
- backbone (dorsal)
- password (contrasinal)
- e-learning (teleensino)
- encriptar (cifrar)
- autenticar (autenticar)...

O outro grande problema constitúeno os ataques á sintaxe das romances. Mírense pezas do tipo de

- e-...: e-administración, e-comercio, e-cultura... «e», abreviación de «electrónico/a» aparece como cualificativo previo. En todo caso, como imitación adaptada, poderían valer «comercio-e», «correo-e» etcétera, co «e» como sufixo;
- todas aquelas en que desaparece a preposición necesaria
 - enderezo IP (correctamente sería «enderezo de IP»),
 - sistemas hard / soft (sistemas de hardware / software),

- ordenador (de) multimedia / produto (de) multimedia...
- casos en que os verbos ingleses son transitivos e os latinos non o son:
 - migrar unha aplicación (*the application can be migrated*),
 - as memorias accedidas (a que se accedeu)...

4. O PROBLEMA DE FONDO

O problema de fondo, por tras dos problemas anteriormente salientados, está en que

- o que non se traduce non se entende,
- a lingua condiciona o pensamento,
- a mente confúndese por incoherencia de código
 - isto é patente no caso da lingua escrita, sexa cal for a que se use
 - a confusión aumenta coa dificultade fonética do inglés

5. AS POSIBLES SOLUCIÓNS

A situación de deterioración das linguas latinas, por abrasión do inglés, é notoria no eido das tecnoloxías da información e da comunicación. Probablemente non se poidan superar casos de termos adoptados -se cadra adaptacións fonéticas ao estilo de «escáner»- pero hai a posibilidade de pór orde para evitar a desfeita:

- admitindo a absorción de barbarismos só cando non haxa solución,
- mirando pola diferenza entre barbarismos e barbaridades,
- aceptando o inglés como lingua franca polo momento,
- estudándoo debidamente para poder entendela e convertelo ao código propio,
- traducindo de xeito que se entenda, tentando a suxestión.

Desde Galicia, onde a tensión lingüística é patente e predispón á toma de posturas, deberíase traballar na conxunción de esforzos para a creación dun glosario aberto, ao xeito da Wikipedia, que resolva os neoloxismos xa (mal) asentados na fala e mais os que vaian aparecendo (un caso: entre as técnicas propias da actualísima televisión dixital está a dos *gap fillers*. O autor destas notas propuxo recentemente solucións galegas ao xeito de «encheocos» e «enchebaleiros» que foron inmediatamente acollidas en medios técnicos).

Os resultados obtidos para o galego logo serían trasladables ás linguas afíns. O traballo de enconralos debería ser considerado con visión exportadora...

Como remate, a solución definitiva ao conflito brevemente analizado estaría en inventarmos tanto como os americanos e bautizarmos os inventos á nosa maneira.

Non se debe renunciar a competir. Algo sempre ha ser máis ca nada.